

Dominik Bierecki*

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Pojęcie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego na gruncie tzw. ustawy lutowej

1. Wprowadzenie

Celem artykułu jest omówienie pojęcia „działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”¹, które występuje w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 442; dalej: ustawa lutowa). Pojęcie to nie jest jednak zdefiniowane we wspomnianej ustawie. Dlatego uzasadnione jest jego rozwinięcie i określenie zakresu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Aby ukazać wagę i znaczenie tego pojęcia, podejmuję w artykule zagadnienie odpowiedzialności Skarbu Państwa na gruncie ustawy lutowej, w sytuacji, w której wiąże się ona z zarzuceniem lub przypisaniem poszkodowanemu czynu w ramach działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub represjonowaniem za tę działalność. Następnie omawiam znaczenie zwrotu „działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”, posługując się wykładnią językową, systemową i funkcjonalną, celowościową oraz operatywną (dokonywaną przez sądy) w odniesieniu do przepisów ustawy lutowej.

* ORCID: 0000-0001-6993-3974; e-mail: dominik.bierecki@ups.l.edu.pl

¹ Zgodnie z zasadami ortografii wyrażenie „państwo polskie” winno być pisane od małej litery, jednak z uwagi na zastosowanie wielkiej litery w przedmiotowej ustawie, w której to kluczowe pojęcie występuje, dalej w artykule również w odniesieniu do tego terminu będzie stosowany zapis zgodny z ustawą lutową.

Stawiam tezę, że zwrot „działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego” ma charakter niedookreślony, a przykłady z orzecznictwa pozwalają na ustalenie jego ram. Tym samym decyzja o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego jest przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa, która zawiera się pojęciowo w działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 1 ustawy lutowej). W artykule zastosowałem metodę dogmatycznoprawną.

2. Odpowiedzialność Skarbu Państwa na gruncie ustawy lutowej

Ustawa lutowa wskazuje sześć przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa za doznaną szkodę lub krzywdę. Są to:

- 1) nieważność orzeczenia z powodu związania zarzuconego lub przypisanego czynu z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 1),
- 2) decyzja o internowaniu w związku z wprowadzeniem 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego (art. 8 ust. 1),
- 3) represjonowanie przez radzieckie organy (art. 8 ust. 2a),
- 4) powołanie do czynnej służby wojskowej w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. w związku z działalnością powołanego na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8a ust. 1),
- 5) działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i zatrzymanie albo tymczasowe aresztowanie poszkodowanego (art. 11 ust. 1 ustawy lutowej),
- 6) działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i pozbawienie życia lub wolności (art. 11 ust. 2).

Ad 1. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy lutowej uznaje się za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, poczynwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucony lub przypisany był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności. Natomiast art. 1 ust. 2 ustawy lutowej stanowi, że przepis art. 1 ust. 1 tej ustawy stosuje się również, jeżeli czyn został popełniony w celu uniknięcia w stosunku do siebie lub innej osoby represji za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Na mocy art. 3 ust. 4 ustawy lutowej działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego staje się podstawą prawną nieważności orzeczenia, którą to nieważność można stwierdzić, stosując odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2025 r. poz. 46; dalej: k.p.k.), jeżeli przepisy ustawy lutowej nie stanowią inaczej. Ustawodawca przewiduje takie odesłanie pomimo uchylenia art. 101–104 k.p.k. o stwierdzeniu nieważności orzeczenia przez art. 1 pkt 33 ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks

postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 17, poz. 155, ze zm.)². Stwierdzenie nieważności orzeczenia następuje na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, Ministra Sprawiedliwości, prokuratora, osoby represjonowanej, osoby uprawnionej do składania na jej korzyść środków odwoławczych, a w razie śmierci, nieobecności w kraju lub choroby psychicznej osoby represjonowanej, także jej krewnego w linii prostej, przysposabiającego lub przysposobionego, rodzeństwa oraz małżonka; jak również organizacji zrzeszającej osoby represjonowane za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 3 ust. 1 ustawy lutowej).

Stwierdzenie nieważności orzeczenia następuje przez sąd okręgowy albo przez wojskowy sąd okręgowy, jeżeli zgodnie z obowiązującymi przepisami w dniu wejścia w życie ustawy lutowej właściwy do rozpoznania sprawy o czyn będący przedmiotem tego orzeczenia jest sąd wojskowy (art. 2 ust. 1 ustawy lutowej). Sąd orzeka postanowieniem na podstawie akt postępowania organu, który wydał zaskarżone orzeczenie, ale może przeprowadzić dalsze postępowanie dowodowe (art. 3 ust. 2 i 3 ustawy lutowej). Na postanowienie przysługuje zażalenie podmiotom uprawnionym do żądania stwierdzenia nieważności orzeczenia (art. 3 ust. 3 ustawy lutowej). Stwierdzenie nieważności orzeczenia jest podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa za poniesioną szkodę i doznaną krzywdę przez osobę, w stosunku do której wydano lub wykonano orzeczenie (art. 8 ust. 1 ustawy lutowej).

Stwierdzając nieważność orzeczenia, sąd poucza osoby uprawnione o przysługujących im uprawnieniach do żądania odszkodowania za poniesioną szkodę lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 6 ustawy lutowej)³. Sąd orzekający w sprawie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie nie dokonuje żadnych nowych ustaleń faktycznych w zakresie przyczyn ustalenia wydania orzeczenia za czyn związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Sąd ten jest związany w tym zakresie prejudykatem w postaci postanowienia sądu stwierdzającego nieważność orzeczenia⁴. Żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w sądzie okręgowym lub w wojskowym sądzie okręgowym, który wydał postanowienie o stwierdzeniu nieważności orzeczenia, w terminie 10 lat od daty jego uprawomocnienia się (art. 8 ust. 2 ustawy lutowej). Termin dziesięcioletni należy uznać za szczególny termin przedawnienia roszczenia wynikającego ze stwierdzenia nieważności orzeczenia. Nie jest to termin zawity prawa materialnego, gdyż

² Zob. uchwała SN (7) z dnia 21 października 2003 r., I KZP 27/03, Legalis nr 59211; zob. też głosę krytyczną do tej uchwały: M. Rusinek, M. Żak, *Glosa do uchwały SN (7) z dnia 21 października 2003 r., I KZP 27/03*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 120–124.

³ Aktualny jest pogląd wyrażony w uchwale SN (7) z dnia 28 października 1993 r. (I KZP 21/93, LEX nr 20621), że roszczenia regulowane przez ustawę lutową mają charakter cywilnoprawny.

⁴ Zob. wyrok SA w Szczecinie z dnia 7 lipca 2022 r., II AKa 339/21, LEX nr 3410505.

art. 8 ust. 2 ustawy lutowej nie stanowi, że po upływie terminu roszczenie wygasa⁵. Artykuł 8 ust. 2 ustawy lutowej jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 118 zd. 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 1061, ze zm.; dalej: k.c.) i wyłączającym jego zastosowanie. Natomiast art. 8 ust. 2 ustawy lutowej nie wyłącza art. 118 zd. 2 k.c., zgodnie z którym upływ dziesięcioletniego terminu przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego. Należy też zaznaczyć, że art. 8 ust. 2 ustawy lutowej nie jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 125 § 1 k.c. Postanowienie stwierdzające nieważność orzeczenia nie jest prawomocnym orzeczeniem stwierdzającym roszczenie. Takim orzeczeniem jest wyrok zasądający odszkodowanie lub zadośćuczynienie, a stwierdzone w nim roszczenie przedawnia się w terminie sześcioletnim z art. 125 § 1 k.c.

Ad 2. Wydanie decyzji o internowaniu w związku z wprowadzeniem 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego – wniosek taki wynika z wykładni językowej art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, w którym posłużono się alternatywą rozłączną (spójnik albo), wymieniając przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa w postaci nieważności orzeczenia albo wydania decyzji o internowaniu. Takie decyzje stały się nieważne z mocy prawa z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19 września 2007 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 191, poz. 1372) na mocy jej art. 2 ust. 1. Żądanie odszkodowania za szkodę lub zadośćuczynienia za krzywdę wynikłe z wydania lub wykonania decyzji należy zgłosić w sądzie okręgowym właściwym według miejsca zamieszkania uprawnionego (art. 8 ust. 2c ustawy lutowej). Ustawa lutowa nie zawiera przepisu określającego termin przedawnienia roszczeń wynikłych z decyzji o internowaniu. Wyłącza także art. 555 k.p.k., odsyłając do stosowania w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie przepisów rozdziału 58 k.p.k. (art. 8 ust. 3 ustawy lutowej). Reguła kolizyjna *lex specialis derogat legi generali* nakazuje więc stosować ogólne terminy przedawnienia roszczeń z czynów niedozwolonych (art. 442¹ k.c.)⁶. W omawianym wypadku istnieje jednak wątpliwość dotycząca ustalenia początku biegu tego terminu przedawnienia. Moim zdaniem terminy przedawnienia roszczeń o odszkodowanie lub zadośćuczynienie za decyzje o internowaniu rozpoczęły bieg w momencie wejścia w życie przepisu uznającego te decyzje za nieważne.

⁵ Aktualność zachowuje uchwała SN (7) z dnia 30 września 1993 r. (I KZP 7/93, LEX nr 20620), wydana na gruncie art. 8 ust. 2 ustawy lutowej w pierwotnym brzmieniu (Dz. U. z 1991 r. Nr 34, poz. 149), który przewidywał roczny termin na zgłoszenie żądania odszkodowania lub zadośćuczynienia od daty uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego nieważność orzeczenia.

⁶ Zob. Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 18 kwietnia 2016 r., II.513.13.2014.MK/BB, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie_do_Przewodniczacego_Komisji_Ustawodawczej_Senatu_RP_w_sprawie_projektu_nowelizacji_ustawy_dotyczacej_praw_osob_represjonowanych.pdf (dostęp: 23.01.2025); A. Adamczyk, M. Adamczyk, *Podstawy prawne domagania się zadośćuczynienia od Skarbu Państwa z tytułu bezprawnego działania lub zaniechania władzy publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 12, s. 13.

Ad 3. Represjonowanie przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności (art. 8 ust. 2a ustawy lutowej). W tej sytuacji do powstania odpowiedzialności Skarbu Państwa nie jest wymagane stwierdzenie nieważności orzeczenia⁷.

Ad 4. Powołanie do czynnej służby wojskowej w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r., jeżeli powołanie nastąpiło za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, obarcza odpowiedzialnością Skarb Państwa (art. 8a ust. 1 ustawy lutowej). Sądem właściwym dla rozpoznania roszczenia o odszkodowanie lub zadośćuczynienie z art. 8 ust. 2a i art. 8a ust. 1 ustawy lutowej jest sąd okręgowy właściwy według miejsca zamieszkania uprawnionego (art. 8 ust. 2a i art. 8a ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 2c ustawy lutowej). Należy uznać, że również w tym przypadku do przedawnienia roszczenia o odszkodowanie lub zadośćuczynienie znajdzie zastosowanie art. 442¹ k.c.

Ad 5. Działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i zatrzymanie albo tymczasowe aresztowanie poszkodowanego. Wynika to z art. 11 ust. 1 zd. 1 ustawy lutowej, odsyłającego do odpowiedniego stosowania przepisów art. 8 ustawy lutowej wobec osób, względem których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, a które uniewinniono lub w stosunku do których umorzono postępowanie zgodnie z art. 17 § 1 pkt 1–2 k.p.k., nie zostało w stosunku do nich zasądzone odszkodowanie lub zadośćuczynienie i były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane. Przesłanki stwierdzenia nieważności orzeczenia, do których odwołuje się art. 11 ust. 1 ustawy lutowej, to związek zarzucanego lub przypisanego czynu z działalnością na rzecz niepodległego Państwa Polskiego⁸. Artykuł 11 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej stanowi, że roszczenie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie z art. 11 ust. 1 zd. 1 ustawy lutowej nie przedawnia się. Jest to więc przepis szczególny w stosunku do art. 117 § 1 k.c., zgodnie z którym – z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych – roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu. Wydaje się, że wyłączenie przedawnienia tego rodzaju roszczenia jest uzasadnione tym, że ich powstanie nie wynika ze stwierdzenia nieważności orzeczenia, ale nastąpiło w czasie powstania szkody lub krzywdy, przed wejściem w życie ustawy lutowej.

Ad 6. Artykuł 11 ust. 1 ustawy lutowej stosuje się odpowiednio do osób pozbawionych życia lub wolności przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, poczynwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. Osoba taka powinna być indywidualnie oznaczona i podejrzana o popełnienie czynu uznawanego przez

⁷ Zob. Z. Banaszczyk, *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 6: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2023, s. 979.

⁸ Zob. wyrok SN z dnia 25 maja 2021 r. (V KK 167/21, LEX nr 3245458), który wskazuje na wymóg uznania, że czyn poszkodowanego spełnia warunki z art. 1 ust. 1 ustawy lutowej. Podobnie: wyrok SA we Wrocławiu z dnia 8 grudnia 2021 r., II AKa 379/21, LEX nr 3304556.

te organy za przestępstwo⁹. Należy uznać, że taki czyn musi mieć związek z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Do roszczeń powstałych w wyniku pozbawienia życia lub wolności stosuje się odpowiednio przepisy art. 8 ustawy lutowej (art. 11 ust. 1 *ab initio* ustawy lutowej). Roszczenie osoby pozbawionej życia przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców (art. 8 ust. 1 zd. 2 w zw. z art. 11 ust. 1 *ab initio* i ust. 2 ustawy lutowej).

Artykuł 8 ust. 3 ustawy lutowej nakazuje odpowiednie stosowanie w postępowaniu o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przepisów rozdziału 58 k.p.k. z wyjątkiem art. 554 § 2a i 2b oraz art. 555 k.p.k. Postępowanie to jest regulowane także przez przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.), do których odsyła art. 558 k.p.k.

W świetle aktualnego brzmienia art. 417 k.c. wskazane i omówione wyżej przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa nie korespondują z zasadą bezprawności jako podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa.

Ustawa nakazuje rozpatrywać łącznie przesłankę nieważności orzeczenia i jego wydania w związku z czynem będącym działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 1 ustawy lutowej). Podobnie, ustawa wyraża wymóg łącznego wystąpienia przesłanek represjonowania przez radziecki organ i działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 2a ustawy lutowej). Należy wykazać bezprawne działanie organu radzieckiego w postaci represjonowania za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Podobnie przyjął SA we Wrocławiu w wyroku z 10 listopada 2022 r.¹⁰, uznając, że dla odpowiedzialności Skarbu Państwa wymagane jest udowodnienie związku między działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego a wydanym orzeczeniem lub represjami. Kolejnym wymogiem jest łączne rozpatrywanie powołania do czynnej służby wojskowej w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. i wystąpienia działalności powołanego na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8a ust. 1 ustawy lutowej). Wydaje się, że również wydanie decyzji o internowaniu w związku z wprowadzeniem 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego należy wiązać z wystąpieniem działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 1 ustawy lutowej). Łącznie należy też rozpatrywać przesłanki działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i zatrzymania albo tymczasowego aresztowania lub pozbawienia życia lub wolności (art. 11 ust. 1–2 ustawy lutowej).

Wydaje się, że warunki wymienione w art. 8 ust. 1 i ust. 2a, art. 8a ust. 1 oraz art. 11 ust. 1–2 ustawy lutowej uzależniają odpowiedzialność Skarbu Państwa od wystąpienia winy w działaniu organu. W piśmiennictwie podkreśla się epizodyczny charakter ustawy lutowej, który wynika z regulowania ograniczonej liczby uszczerbków wynikających z historycznych zdarzeń¹¹. Dlatego uznaje się, że na gruncie ustawy lutowej

⁹ Postanowienie SN z dnia 30 lipca 2020 r., IV KO 135/19, LEX nr 3276308.

¹⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2022 r., II AKa 323/22, LEX nr 3455546.

¹¹ Z. Banaszczyk, *Odpowiedzialność za szkodę...*, s. 978.

odpowiedzialność Skarbu Państwa kształtuje się w modelu odpowiedzialności za czyn cudzy – funkcjonariusza państwowego (art. 417 k.c. w pierwotnym brzmieniu¹²). Pogląd ten znajduje podstawę w art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692, ze zm.). Zgodnie z tym przepisem art. 417 k.c. w pierwotnym brzmieniu stosuje się do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie przywołanej zmiany kodeksu cywilnego z 2004 r.¹³ Moim zdaniem odpowiedzialność Skarbu Państwa w modelu odpowiedzialności za czyn funkcjonariusza państwowego koresponduje z przesłankami odpowiedzialności określonymi w art. 8 ust. 1 i ust. 2a, art. 8a ust. 1 oraz art. 11 ust. 1–2 ustawy lutowej.

Pomimo szczególnego charakteru ustawy lutowej w stosunku do kodeksu cywilnego aktualny dla odpowiedzialności Skarbu Państwa pozostaje wymóg adekwatnego związku przyczynowego między szkodą lub krzywdą a orzeczeniem, decyzją o internowaniu, represjami przez radzieckie organy, powołaniem do czynnej służby wojskowej, zatrzymaniem albo tymczasowym aresztowaniem lub pozbawieniem życia lub wolności (art. 361 § 1 k.c.). W orzecznictwie wyjaśniono, że szkoda lub krzywda muszą być bezpośrednim skutkiem wymienionych zdarzeń¹⁴. Należy tu zaliczyć wynikającą z wykonania orzeczenia szkodę, jakiej osoba doznała w wyniku tortur fizycznych i psychicznych, bicia po ciele, głowie, twarzy, pałką po piętach, zamykania w ciemnym pomieszczeniu bez dostępu do sanitariów, grożenia krzywdą rodzinie poszkodowanego¹⁵.

Ustawa lutowa nie jest podstawą odpowiedzialności za wszelkiego rodzaju szkody wynikłe z represji politycznych w okresie od 1944 do 1989 r. Szczególny charakter tej ustawy nie pozwala na wykładnię rozszerzającą jej przepisów¹⁶. Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 22 września 2022 r. uznał, że szkoda lub krzywda wynika z represji za działalność opozycyjną, takich jak zwolnienie z pracy, wydalenie ze studiów, pozbawienie stanowiska, awansu, zakaz wyjazdu za granicę, wezwanie na przesłuchanie lub prześladowanie na inny sposób nie podlega naprawieniu lub zadośćuczynieniu w trybie przepisów ustawy lutowej. W ocenie sądu ustawa lutowa przyznaje uprawnienia do odszkodowania i zadośćuczynienia za skutki prowadzonych postępowań karnych i wykroczeniowych oraz za internowanie¹⁷. Należy jednak zastrzec, że pogląd ten nie jest właściwy w zakresie uprawnień wynikających z represji przez radzieckie organy (art. 8 ust. 2a ustawy lutowej) i powołania do czynnej służby wojskowej za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8a ust. 1 ustawy lutowej).

¹² Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93.

¹³ Zob. Z. Banaszczyk, *Odpowiedzialność za szkodę...*, s. 978.

¹⁴ Zob. postanowienie SN z dnia 7 października 2021 r., IV KK 376/21, LEX nr 3342048; postanowienie SN z dnia 31 sierpnia 2022 r., II KK 214/22, LEX nr 3483624.

¹⁵ Wyrok SO w Gdańsku z dnia 25 lutego 2021 r., XI Ko 251/20-On, niepubl.

¹⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 21 kwietnia 2022 r., II AKA 561/21, LEX nr 3516309.

¹⁷ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 22 września 2022 r., II AKA 151/22, LEX nr 3447714.

W obecnym stanie prawnym ustawa lutowa nie ogranicza łącznej wysokości odszkodowania i zadośćuczynienia (art. 8 ust. 1a ustawy lutowej). Wyrokiem TK z 1 marca 2011 r.¹⁸ został uchylony art. 8 ust. 1a ustawy lutowej, który ograniczał łączną wysokość odszkodowania i zadośćuczynienia do kwoty 25 tysięcy złotych. Wyrok ten uchylił także art. 8 ust. 1d ustawy lutowej, który dopuszczał możliwość przyznania odszkodowania i zadośćuczynienia wyłącznie na podstawie jednego tytułu z wymienionych w art. 8 ust. 1 ustawy lutowej: nieważności orzeczenia albo decyzji o internowaniu. Natomiast SN w wyroku z 6 września 2022 r. uznał, że niezasądzenie kwoty maksymalnej na gruncie stanu prawnego ograniczającego łączną wysokość odszkodowania i zadośćuczynienia narusza konstytucyjną zasadę godności (art. 30 Konstytucji RP¹⁹), jeżeli szkoda lub krzywda była tak znaczna, iż powinna przekraczać ograniczenie z art. 8 ust. 1a ustawy lutowej. Uwzględniając skargę nadzwyczajną²⁰, SN uchylił zaskarżony wyrok w części, w jakiej oddalił roszczenie poszkodowanego powyżej kwoty 15 tysięcy złotych i przekazał sprawę do sądu okręgowego do ponownego rozpoznania bez ograniczenia wynikającego z art. 8 ust. 1a ustawy lutowej²¹. Wyrok TK z 1 marca 2011 r. skutkował możliwością wznowienia postępowania w sprawach, w których zastosowanie znalazł art. 8 ust. 1a ustawy lutowej (teza 7.3. wyroku TK z 1 marca 2011 r.). Słusznie SN uznał, że rozstrzygnięcie sprawy bez zastosowania art. 8 ust. 1a ustawy lutowej powinno nastąpić także wskutek uchylenia wyroku w wyniku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej²².

Aktualnie, do ustalenia wysokości odszkodowania przyznanego w trybie ustawy lutowej zastosowanie znajduje art. 361 § 2 k.c. Wynika to z istoty reguły kolizyjnej *lex specialis derogat generali*, zgodnie z którą ustawa ogólna uzupełnia ustawę szczególną w zakresie w niej nieuregulowanym²³. Odszkodowanie to obejmuje więc szkodę rzeczywistą (*damnum emergens*) i utracone korzyści (*lucrum cessans*). W wyroku z 30 września 2021 r. SA we Wrocławiu uznał, że na rzeczywistą szkodę składają się koszty dojazdów najbliższych na widzenia z poszkodowanym i koszty paczek przesyłanych mu do miejsca izolacji²⁴. Należy zastrzec, że orzeczenie to dotyczy sytuacji, w której koszty te stanowiły szkodę w majątku poszkodowanego, a nie gdy uprawnienie do odszkodowania przeszło na małżonka, dziecko i rodziców poszkodowanego (art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej).

¹⁸ Wyrok TK z dnia 1 marca 2011 r., P 21/09, Dz. U. Nr 53, poz. 277.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.

²⁰ Art. 89 § 1–2 w zw. z art. 115 § 1–1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 622).

²¹ Wyrok SN z dnia 6 września 2022 r., I NSNk 12/21, OSNKN 2022, nr 4, poz. 22.

²² Zob. O. Nawrot, K. Olszak, *Podstawa ogólna skargi nadzwyczajnej*, „Prawo i Więzy” 2024, nr 3, s. 367–391.

²³ Zob. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, TNOiK, Toruń 2010, s. 255–261.

²⁴ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 września 2021 r., II Aka 219/21, LEX nr 3304554. W dawniejszym orzecznictwie zob. postanowienie SN z dnia 17 czerwca 1994 r., WZ 99/94, LEX nr 20705.

3. Niepodległy byt Państwa Polskiego

Określenie katalogu czynności uznawanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wymaga wyjaśnienia pojęcia niepodległego bytu. Konieczne jest zatem ustalenie, jaka działalność stanowi zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8 ust. 5 ustawy lutowej). Wymaga to przeprowadzenia wykładni językowej i funkcjonalnej celowościowej oraz uwzględnienia wykładni operatywnej przepisów art. 1 ust. 1, art. 8 ust. 2a i ust. 2b oraz art. 8a ust. 1 ustawy lutowej. Według słownika języka polskiego „niepodległy” oznacza niezależny od innych państw²⁵. Z kolei słownikowe znaczenie słowa „byt” to całokształt życia, warunki materialne, wszystko to, co jest istotne w jakikolwiek sposób²⁶. Zwrot niepodległy byt oznacza więc niezależny od innych państw całokształt życia, niezależne warunki materialne i inne warunki czy czynniki istotne dla ludzi, społeczeństwa. Za działalność na rzecz niepodległego bytu, rozumianego w słownikowym znaczeniu, należy uznać czynności prowadzące do zachowania niezależności Państwa Polskiego od innych państw, w sferze całokształtu życia, warunków materialnych i innych warunków. Sama „działalność” w rozumieniu słownikowym to zespół działań podejmowanych w jakimś celu; funkcjonowanie czegoś lub oddziaływanie na coś. W omawianym kontekście działalność będzie zespołem działań podejmowanych w celu zapewnienia czy też zachowania niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Z wykładni językowej zwrotu działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wynika jego niedookreślony charakter. Zastosowana metoda wykładni prowadzi do ustalenia zakresu pojęć niepodległego bytu i działalności. Jednak nie skutkuje ustaleniem zamkniętego katalogu czynności uznawanych za działalność i podejmowanych w celu zapewnienia czy też zachowania niepodległego bytu. Użyty w przepisach art. 1 ust. 1, art. 8 ust. 2a i ust. 2b oraz art. 8a ust. 1 ustawy lutowej zwrot działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego należy uznać za rodzaj odesłania pozasystemowego, które Zygmunt Ziemiński określał mianem odesłań ukrytych²⁷. Odesłanie takie nie określa wprost kategorii zasad pozaprawnych, jak np. zasady współżycia społecznego, dobre obyczaje, ale ma wyłącznie charakter opisowy. Taki charakter należy przypisać zwrotowi działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, co potwierdza przeprowadzona wykładnia językowa przepisów art. 1 ust. 1, art. 8 ust. 2a i ust. 2b oraz art. 8a ust. 1 ustawy lutowej. Powoduje to nałożenie na sąd, który rozstrzyga o prawie do odszkodowania lub zadośćuczynienia, obowiązku skorzystania z ocen pozaprawnych w wykładni odesłania utajnionego²⁸.

²⁵ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/niepodleg%C5%82o%C5%9B%C4%87.html> (dostęp: 20.01.2025).

²⁶ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/byt.html> (dostęp: 20.01.2025).

²⁷ Z. Ziemiński, *Etyczne problemy prawoznawstwa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972, s. 160 i nn.

²⁸ Zob. J. Czarzasty, *Przyczynek do problematyki klauzul generalnych*, „Państwo i Prawo” 1978, z. 5, s. 86.

Ponieważ znaczenia zwrotu działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie da się dookreślić w wyniku wykładni językowej, uzasadnione jest posłużenie się wykładnią funkcjonalną przepisów art. 1 ust. 1, art. 8 ust. 2a i ust. 2b oraz art. 8a ust. 1 ustawy lutowej. Artykuł 1 ust. 1 ustawy lutowej stanowi, że za nieważne uznaje się orzeczenia polskich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organów pozasądowych wydane w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. Skoro w myśl tego przepisu przesłanką nieważności orzeczenia jest związek zarzucanego lub przypisanego czynu z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z wydaniem orzeczenia z powodu takiej działalności, to należy uznać, że ustawodawca przyjął, iż w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. nie było niepodległego bytu Państwa Polskiego. Dlatego za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego należy uznać działalność wymierzoną w ówczesne organy państwowe, które nie były niezależne od innego państwa. Tak też należy przyjąć na podstawie wykładni celowościowej art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, który stanowi, że odszkodowanie przysługuje osobom represjonowanym przez radzieckie organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości i pozasądowe działające na obecnym terytorium Polski oraz na terytorium Polski ustalonym w traktacie ryskim w okresie od 1 lipca 1944 r. do 1 grudnia 1956 r. Poza obecnym terytorium Polski, w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, przez działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, za którą dochodziło do represji przez organy radzieckie, należy rozumieć działalność w okresie od 17 września 1939 r. do 5 lutego 1946 r. (art. 8 ust. 2b ustawy lutowej). Wniosek o braku niepodległego bytu Państwa Polskiego i uznaniu za działalność na jego rzecz czynów wymierzonych we władze państwowe dotyczy także okresu od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. Wynika to z wykładni celowościowej art. 8a ust. 1 ustawy lutowej, zgodnie z którym Skarb Państwa odpowiada za szkodę lub krzywdę poniesioną przez osobę powołaną do pełnienia czynnej służby wojskowej w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Wykładnia art. 8 ust. 1 ustawy lutowej prowadzi do wniosku, że decyzja o internowaniu w związku z wprowadzeniem w Polsce stanu wojennego dnia 13 grudnia 1981 r. jest przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa, która zawiera się pojęciowo w działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego²⁹. Po pierwsze, z wykładni językowej tego przepisu, w którym posłużono się alternatywą rozłączną (spójnik albo), wynika, że samo wydanie decyzji o internowaniu jest przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa. Po drugie, na tezę taką wskazuje wykładnia systemowa – *argumentum a rubrica*, uwzględniająca umiejscowienie tej przesłanki odpowiedzialności w ustawie lutowej, która reguluje odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody i krzywdy osób działających na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Po trzecie, wykładnia celowościowa art. 8 ust. 1 i z art. 1 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 42 dekretu

²⁹ Por. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 28 marca 2019 r., II AKa 50/19, LEX nr 2668955.

z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29, poz. 154)³⁰ prowadzi do wniosku, że decyzje o internowaniu były podejmowane w stosunku do osób prowadzących działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, która była uznawana przez Radę Państwa, zależną od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, za nieprzestrzeganie porządku prawnego albo prowadzenie działalności zagrażającej interesom bezpieczeństwa lub obronności państwa.

Natomiast posłużenie się wykładnią operatywną (jako odmianą wykładni funkcjonalnej) znajduje uzasadnienie w niedookreślonym charakterze omawianego zwrotu (odesłaniu pozaustawowym), który przenosi na sąd (organ stosujący prawo) ciężar wykładni art. 1 ust. 1, art. 8 ust. 2a i ust. 2b oraz art. 8a ust. 1 ustawy lutowej³¹.

Po pierwsze, SA w Warszawie w wyroku z dnia 13 kwietnia 2023 r. podkreślił, że działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego musi mieć charakter aktywny, czynny, być wyrazem rzeczywistych opozycyjnych przekonań poszkodowanego. Taki charakter ma udział w niepodległościowej demonstracji w czasie trwania stanu wojennego. Sąd przypisał go też odmowie i uchylaniu się od służby wojskowej w okresie od stycznia 1944 do 31 grudnia 1989 r., o ile zachowanie to było ukierunkowane przeciwko działalności wojska jako narzędzia władzy autorytarnej, realizującego cele w zakresie polityki wewnętrznej lub zewnętrznej władzy, wskazujące na brak suwerenności państwa, które to cele nie były związane z obronnością. Osoba odmawiająca lub uchylająca się od służby wojskowej powinna wyraźnie manifestować swoje stanowisko³². Warunki te powodują, że nie każda odmowa służby wojskowej, w tym z powodu pacyfistycznych przekonań odmawiającego, może być uznana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego³³. Nie jest taką działalnością sama odmowa złożenia przysięgi wojskowej³⁴. Za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie uznano też samego utrzymywania kontaktów z osobami z podziemia niepodległościowego, jeżeli nie wiązały się one z żadnymi akcjami na rzecz suwerenności państwa³⁵.

Po drugie, działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego musiała być podejmowana świadomie i celowo dla odzyskania przez Polskę suwerenności, niezawisłości i samostanowienia³⁶. Nie jest taką działalnością każdy wyraz nieposłuszeństwa

³⁰ W piśmiennictwie zaznaczono, że hipoteza normy prawnej z art. 8 ust. 1 ustawy lutowej obejmuje decyzje o internowaniu z art. 42 i 43 dekretu o stanie wojennym i decyzje podjęte z obejściem tej podstawy prawnej, które zmierzały do osiągnięcia tego samego skutku. Zob. D. Wysocki, *Decyzja o internowaniu*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 5, s. 82–93.

³¹ Na temat sądowego stosowania prawa zob. A. Kotowski, *Kilka uwag w przedmiocie sądowego stosowania prawa z perspektywy zasady praworządności*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2022, t. 61, nr 1, s. 18–35.

³² Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 kwietnia 2023 r., II AKa 216/22, LEX nr 3577095.

³³ *Ibidem*; wyrok SN z dnia 29 marca 2022 r., I KA 4/22, LEX nr 3350682.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 9 marca 2022 r., I KZ 9/22, LEX nr 3409440.

³⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 19 lutego 2020 r., II AKa 102/19, LEX nr 3252234.

³⁶ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2021 r., I KA 8/21, LEX nr 3327053; postanowienie SN z dnia 6 lutego 2019 r., IV KK 773/18, LEX nr 2617340.

czy nawet oporu wobec ówczesnej władzy lub wyrażona wobec niej krytyka, każda działalność polityczna lub opozycyjna³⁷. SN w postanowieniu z dnia 17 maja 2022 r. nie uznał za taką działalność negatywnych wypowiedzi na temat obowiązującego wówczas w Polsce ustroju, mimo że narażały na odpowiedzialność karną³⁸.

Natomiast w wyroku SO w Gdańsku z 25 lutego 2021 r. za czyny związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego uznano pomoc członkom podziemnej organizacji „Ośrodek Mobilizacyjny Wileńskiego Okręgu AK” w postaci udzielania im schronienia i ukrywania ich przed funkcjonariuszami Urzędu Bezpieczeństwa w mieszkaniu³⁹. Niewątpliwie te czynności były podejmowane świadomie i celowo oraz zmierzały do odzyskania przez Polskę suwerenności, niezawisłości i samostanowienia. Podobnie uznał SA w Krakowie w wyroku z 5 marca 2021 r., wyjaśniając, że czyn związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego obejmuje sytuacje pośredniego wspomagania walki o niepodległość Polski przez przechowywanie członków zbrojnych oddziałów, dostarczanie im żywności ze świadomością wzmacniania działań prowadzących do odzyskania niepodległości⁴⁰. Wymóg świadomości w pomocy w walce o niepodległość pojawił się także w wyroku SA w Krakowie z 26 stycznia 2021 r., w którym uznano, że przenocowanie i nakarmienie pod przymusem członków zbrojnej organizacji – dla ratowania zdrowia i życia swojego i swojej rodziny oraz niezgłoszenie tego władzom nie było działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego⁴¹.

SN stwierdził też w kilku swoich postanowieniach, że nie ma wymogu, aby czyn związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego był podejmowany w ramach organizacji (związku), której celem była walka o niepodległość Polski⁴². Czynem takim jest też indywidualne zachowanie zmierzające do odzyskania niepodległości przez Polskę⁴³.

Nie zostały uznane za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego: napad na samochód urzędu pocztowego i zabór pieniędzy, napad na pracownika filii punktu zlewu mleka w celu zaboru pieniędzy przeznaczonych na wypłatę. Czyny te służyły zdobyciu środków na zwykłą egzystencję i ukrywanie się, a tym samym nie sposób utożsamiać ich z działalnością niepodległościową⁴⁴.

³⁷ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2021 r., I KA 8/21, LEX nr 3327053; postanowienie SN z dnia 6 lutego 2019 r., IV KK 773/18, LEX nr 2617340.

³⁸ Postanowienie SN z dnia 17 maja 2022 r., I KZ 31/22, LEX nr 3438491.

³⁹ Wyrok SO w Gdańsku z dnia 25 lutego 2021 r., XI Ko 251/20-On, niepubl.

⁴⁰ Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 marca 2021 r., II AKa 233/20, LEX nr 3389919.

⁴¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 stycznia 2021 r., II AKa 197/20, LEX nr 3403006.

⁴² Zob. postanowienie SN z dnia 8 listopada 2017 r., III KK 110/17, LEX nr 2407817; postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2017 r., III KO 102/16, LEX nr 2271450; postanowienie SN z dnia 21 marca 2017 r., III KO 103/16, LEX nr 2258027.

⁴³ Postanowienie SN z dnia 12 maja 2021 r., V KK 157/20, LEX nr 3245436.

⁴⁴ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 5 stycznia 2023 r., II AKa 273/22, LEX nr 3512065.

Po trzecie, należy badać związek tylko zarzucanego lub przypisanego czynu z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a nie całokształt postawy poszkodowanego względem władzy. W orzecznictwie sądów apelacyjnych podkreśla się, że sąd, stwierdzając nieważność orzeczenia, nie dokonuje oceny prawnej czy moralnej całokształtu działalności danej osoby w czasie objętym zakresem temporalnym ustawy lutowej, lecz bada wyłącznie, czy konkretny czyn był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego⁴⁵. Natomiast w postanowieniu z 16 maja 2013 r. SN wyjaśnił, że brak wcześniejszej działalności opozycyjnej poszkodowanego nie wyklucza uznania jego późniejszego zachowania za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, jeżeli aktywnie i świadomie uczestniczył w proteście 17 grudnia 1970 r. (poszkodowany przyłączył się do protestujących, udał się z nimi do miejsca walk, dzierżył białą-czerwoną flagę)⁴⁶.

4. Wnioski

Działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego jest przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa kształtowanej na zasadzie winy za czyn cudzy – funkcjonariusza państwowego. Ustawodawca niekonsekwentnie reguluje w ustawie lutowej terminy przedawnienia roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie. Ustanowił dziesięcioletni termin przedawnienia takich roszczeń, jeżeli wynikają one ze stwierdzenia nieważności orzeczenia. Wyłączył przedawnienie takich roszczeń, gdy ich źródłem jest zatrzymanie albo tymczasowe aresztowanie lub śmierć, lub pozbawienie życia lub wolności. Natomiast przedawnienie roszczeń wynikających z decyzji o internowaniu i z represjonowania przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe oraz z powołania do czynnej służby wojskowej w okresie od dnia 1 listopada 1982 r. do dnia 28 lutego 1983 r. ustawodawca pozostawił regulacji kodeksu cywilnego.

De lege ferenda należy postulować wyłączenie przedawnienia tych roszczeń. Byłoby to zgodne z celem ustawy lutowej, polegającym na oddaniu sprawiedliwości osobom, które działały na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego⁴⁷. Natomiast *de lege lata* niekonsekwencja regulacji przedawnienia w ustawie lutowej nie jest luką w prawie, która uzasadnia analogię *legis* z art. 11 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej (wyłączenie przedawnienia) do roszczeń z decyzji o internowaniu i represjonowaniu przez radzieckie organy oraz z powołania do czynnej służby wojskowej. Dyrektywa racjonalnego

⁴⁵ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 24 sierpnia 2016 r., II AKz 399/16, LEX nr 2242173; postanowienie SA w Katowicach z dnia 24 sierpnia 2015 r., II AKz 339/16, LEX nr 2312324; postanowienie SA w Krakowie z dnia 26 sierpnia 2014 r., II AKz 279/14, LEX nr 1610171.

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 16 maja 2013 r., V KK 309/12, LEX nr 1319273.

⁴⁷ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 1 grudnia 2011 r., II AKa 466/11, LEX nr 1129762.

ustawodawcy nakazuje uznać za celowe pozostawienie regulacji przedawnienia tych roszczeń przepisom kodeksu cywilnego.

Związek czynu zarzucanego lub przypisanego z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i samą taką działalność należy pojęciowo utożsamić. Nie tylko ustawa przewiduje takie same konsekwencje dla wystąpienia tych sytuacji (art. 1 ust. 1 ustawy lutowej), ale też istnieją takie same warunki dla przyjęcia, że czyn jest związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (np. osoby, która bezpośrednio lub pośrednio pomagała w walce o niepodległość) lub stanowi taką działalność (uczestnictwo w oddziale walczącym o niepodległość, w demonstracji w czasie stanu wojennego, protestach Grudnia '70).

Istnieją trzy warunki uznania zachowania za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego: 1) aktywność będąca wyrazem rzeczywistych opozycyjnych przekonań poszkodowanego, 2) świadomość celu zachowania w postaci dążenia do odzyskania przez Polskę suwerenności, niezawisłości i samostanowienia, 3) wymóg choćby jednostkowego charakteru czynu lub działalności dla powstania odpowiedzialności Skarbu Państwa.

Literatura

- Adamczyk A., Adamczyk M., *Podstawy prawne domagania się zadośćuczynienia od Skarbu Państwa z tytułu bezprawnego działania lub zaniechania władzy publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 12, s. 9–21.
- Banaszczyk Z., *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 6: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2023, s. 851–1019.
- Czarzasty J., *Przyczynek do problematyki klauzul generalnych*, „Państwo i Prawo” 1978, z. 5, s. 83–92.
- Kotowski A., *Kilka uwag w przedmiocie sądowego stosowania prawa z perspektywy zasady praworządności*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2022, t. 61, nr 1, s. 18–35.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, TNOiK, Toruń 2010.
- Nawrot O., Olszak K., *Podstawa ogólna skargi nadzwyczajnej*, „Prawo i Więź” 2024, nr 3, s. 367–391.
- Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 18 kwietnia 2016 r., II.513.13.2014.MK/BB, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie_do_Przewodniczacego_Komisji_Ustawodawczej_Senatu_RP_w_sprawie_projektu_nowelizacji_ustawy_dotyczacej_praw_osob_represjonowanych.pdf (dostęp: 23.01.2025).
- Rusinek M., Żak M., *Glosa do uchwały SN (7) z dnia 21 października 2003 r., I KZP 27/03*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 120–126.
- Wysocki D., *Decyzja o internowaniu*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 5, s. 82–93.
- Ziemiński Z., *Etyczne problemy prawoznawstwa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972.

Abstract*Dominik Bierecki***The notion of activities for the independent existence of the Polish State on the basis of the so-called February Act**

Under the Act of 23 February 1991, victims of repression during the communist era are entitled to claim compensation from the State Treasury. The condition is that they conducted activities for the independent existence of the Polish State. This concept is not defined by statutory law. The article aims to explain it. The research thesis of the article is that the phrase “activity for the independent existence of the Polish State” is of an indeterminate nature and examples from case law allow for determining its scope. The article specifies judicially developed conditions for recognizing activities as undertaken for the independent existence of the Polish State. The article was prepared using the doctrinal legal research method.

Keywords: independence activities, repression, liability of the State Treasury